

ТАҚРИЗИ

роҳбари илмӣ ба диссертатсияи Асоева Гулнора Авғоновна дар мавзуи «Танзими ҳуқуқии ҳифзи сирри бонкӣ дар низоми ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон: чанбаҳои ҳуқуқи хусусӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 5.5.3. – Ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ

Диссертатсияи Асоева Гулнора Авғоновна дар мавзуи «Танзими ҳуқуқии ҳифзи сирри бонкӣ дар низоми ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон: чанбаҳои ҳуқуқи хусусӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 5.5.3. – Ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ дар шубҳаҳои масоили назариявии давлат ва ҳуқуқи муосир ва ҳуқуқи хусусии Институти давлат ва ҳуқуқи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон таҳия шудааст.

Асоева Гулнора Авғоновна соли 1999 ба шубҳаи рӯзонаи Донишкадаи андоз ва ҳуқуқ дохил шуда, онро соли 2004 аз рӯи ихтисоси ҳуқуқшинос хатм намудааст. Асоева Гулнора Авғоновна инчунин соли 2007 ба Донишгоҳи давлатии тижорати Тоҷикистон дохил шуда, Донишгоҳи номбурдари соли 2011 бо ихтисоси молия ва қарз хатм намудааст.

Номбурда бо фармоиши директори Маркази миллии қонунгузори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 15 апрели соли 2021 таҳти №10 ва бо фармоиши директори Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови АМИТ аз 13 декабри соли 2024 таҳти №266 ба ҳайси унвонҷӯй қабул карда шудааст.

Мавзуи рисолаи номзади Асоева Г.А., бо қарори Шурои олимони Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон аз 27 декабри соли 2025, таҳти №12 тасдиқ гардида, бо қарори Шурои олимони Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон аз 28 ноябри 2025, таҳти №11 ва бо қарори Шурои олимони Институти давлат ва ҳуқуқи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон аз 14 апрели 2026, таҳти №01 номи мавзуи таҳқиқотӣ ва ихтисос тағйир дода шудааст.

Мубрамияти мавзуи таҳқиқот дар мавзуи «Танзими ҳуқуқии ҳифзи сирри бонкӣ дар низоми ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон: чанбаҳои ҳуқуқи хусусӣ» дар он ифода меёбад, ки масъалаи танзими ҳифзи сирри бонкӣ яке аз институтҳои муҳим дар ҳама муносибатҳои ҳуқуқӣ нақши калидӣ дорад. Аз замони қадим масъалаи маҳрамияти маълумот дар бораи молу мулкӣ шахс муҳим арзёбӣ мегардид. Таърихи пайдоиши маҳрамият дар бораи ҳолати молиявӣ қарзии шахс аз давлатҳои қадима ба монанди Мисри қадим, Вавилон, Юнон ва Рим сарчашма мегирад, ки ба мисли фаъолияти бонкӣ маҳрамияти маълумот дар бораи арзишҳои амонатӣ, додани қарз ва нигоҳдории маҳрамият дар ин хусус барои ба даст овардани боварии муштарӣ истифода мегардид. Агар ба пайдоиши сирри бонкӣ аз нигоҳи истинодҳои динӣ назар афканем пас бармеояд, ки сирри бонкӣ дар шакли ибтидоии худ бо манъ будани рибохурӣ (судхурӣ, яъне додани маблағ бо муҳлати муайян ва баргардони он бо фоизи муқарраршуда (қарз ё кредит)) хело зич алоқаманд

мебошад. Чунин муқарраротҳо бевосита аз оятҳои китобҳои муқаддас ба монанди Таурот, Забур, Инҷил ва Қуръон бармеояд, ки бевосита машғул шудан ба Ҷаҳоннома манъ менамояд. Дар таърихи асримиёнагии давлатдорӣ ҳақон хусусан дар давлатҳои, ки қонунҳои насронӣ ҳукмфармо буд, тибқи он гирифтани фоиз аз пешниҳоди қарз манъ мегардид ва дар натиҷа ба насронӣ расман машғул шудан ба фаъолияти бонкӣ манъ карда шуда буд. Дар рушди сирри бонкӣ бештар нақши яҳудиён бениҳоят назаррас мебошад, зеро маҳз аз сабабе, ки аз ҷониби насронӣ машғул шудан ба фаъолияти бонкӣ манъ гардида буд, ба чунин фаъолият яҳудиён ҷалб мегардид, ки ба онҳо қонунҳои насронӣ паҳн намегардид. Новобаста аз муқарраротҳои мавҷуда дар Таурот, ки китоби муқаддаси яҳудиён ба ҳисоб меравад, Ҷаҳоннома бевосита манъ мекард ва яҳудиён чунин муқарраротро танҳо байни қавми яҳуд манъ менамуданд ва нисбат ба дигар халқиятҳо андешаи дигарро дастгирӣ менамуданд, яъне додани қарзро байни ду яҳудӣ бо гирифтани фоиз бевосита манъ менамуданд ва машғул шудан ба фаъолияти Ҷаҳоннома (додани қарз бо гирифтани фоиз) бо дигар халқиятҳо манъ намекард. Бинобар ин, яҳудиён дар Аврупо барои додани қарз бо фоизро раванқ дода, онро ба шохон ва шахсиятҳои шинохтаи ашрофзода пешниҳод менамуданд, ки бештари вақт аз ҷониби ҷомеа таъкиб мегардид. Аммо ба таври расмӣ чунин муқаррарот дар қонун мавҷуд набуд.

Бо мақсади ҳамаҷониба ҳимоя намудани мизочони худ бонкирони яҳудӣ ба ҳадди ниҳой маҳрамияти фаъолияти молиявии мизочони худро нигоҳ медоштанд. Маҳрамият ё сирри бонкӣ барои он лозим буд, ки муштариён ва бонкиронро ҳамчун гунаҳгори қоидаҳои динӣ нишон надиханд. Мақсади асосии пайдоиши сирри бонкӣ ин ҳимояи ҳам бонкирон ва муштариён аз таъқибу таҳқир ва зарурияти молиявӣ бармеомад. Бори нахуст муқаррарот дар хусуси сирри бонкӣ дар соли 1934 дар Қонуни Федералии Швейтсария дар бораи сирри бонкӣ инъикос гардид. Бо қабули қонуни мазкур дар Швейтсария бештари халқиятҳои гирду атрофи дар Аврупо иқоматкунанда кишвар ва давлатро меҳостанд дарёбанд, ки беҳатарӣ ва амнияти сармои онҳоро кафолат меод. Қонунҳои Швейтсария ба қормандони бонк қатъиян ошкор намудани маълумот дар бораи молу мулк мизочони бонк манъ менамуд, ҳатто барои ин амал ҷавобгарии ҷиноятиро пешбинӣ намуд. Маҳз пешбинӣ гардидани муқарраротҳо дар бораи сирри бонкӣ дар қонунгузори кишварҳои ҳақон барои рушди муносибатҳои ҷамъиятӣ дар соҳаи молия ва бонкдорӣ нақш бозида, ба он тақони ҷиддӣ бахшид.

Имрӯз дар тамоми дунё низомии бонкӣ асоси иқтисодӣ ба ҳисоб рафта, он бе мавҷудияти бонк ғайриимкон мебошад. Ҳамеша шахрвандон ба давлате эътимод доранд, ки рушди иқтисодӣ он аз сиёсати дурусти пешгирифта вобаста бошад. Аз ин рӯ, эътимоди шахсонӣ воқеӣ ва ҳуқуқӣ ба низомии бонкӣ он гоҳ пайдо мегардад, ки маълумот дар бораи онҳо, оид ба вазъи молиявӣ ва доштани амонату қоғазҳои қиматнок ва дигар сангҳои металлҳои қиматбаҳо пурра ҳифз мегардад ва дар як маврид аз ҳолати мазкур амнияти молиявии давлат низ таъмин мегардад. Беҳуда нест, ки давлат дар муқарраротҳои қонунгузорӣ нақши сирри бонкиро аввалиндараҷа ҳисобидааст, ки аз сатҳи конституция то санадҳои меъёрии ҳуқуқии дигар мавқеи онро мустақкам намудааст. Таъмин намудани фаъолияти бонкӣ бидуни мавҷудияти сирри бонкӣ ғайриимкон мегардад, зеро ошкор гардидани маълумотҳои дахлдор

боиси таъсиррасони ба фаъолияти шахсони воқеию ҳуқуқӣ ва давлат мегардад ва инчунин боиси сар задани қонунвайронкуниҳо мегардад.

Аммо айни замон қонунгузории амалкунанда дар соҳаи ҳуқуқи маданӣ ва фаъолияти бонкӣ қабулгардида барои ҳимояи манфиатҳои моддии шахсони воқеию ҳуқуқӣ нокифоя ва дар баъзе мавридҳо муҳолифатхоро дар байни санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ба вучуд овардааст. Дар робита ба ин, дар як маврид пинҳон намудани ҳамаи маълумотҳо дар бораи ҳолати молиявии баъзе аз гурӯҳи алоҳидаи шаҳрвандон ба он оварда мерасонад, ки маблағгузори ба терроризм ва маблағҳои бо роҳи чиноят бадастомада бемосита кумак расонида, манфиатҳои мизочон, манфиатгирандагон, бенефиатсир ва намояндагони онҳо роҳ мекушояд. Ба ғайр аз ин, мавҷуд будани зумраи гуногуни маълумоти марбут ба сирри бонкӣ дар ташкилотҳои қарзӣ заминаро барои ба вучуд омадани рақобати нодуруст оварда расонад ва баъзе маълумот дар як ташкилот сирри бонкӣ ҳисобида шавад ва дар баъзе баръакс аз зумраи чунин маълумот берун мемонад. Ҳолатҳои мазкур аз он шаҳодат медиҳад, ки ҳуқуқи шахсони воқеию ҳуқуқӣ ба сирри бонкӣ ҳоло ҳам дорои ихтилофоти зиёд мебошад.

Ташақкул ёфтани муносибатҳои ҷамъиятӣ ва тараққиёт ба даст овардани технологияҳои муосир моро водор менамояд, ки низоми ҳуқуқи сирри бонкиро аз нигоҳи тақозои замон таҳлил ва омӯзиш намуда, вобаста ба восиатаҳои нави ҳифзи маълумоти сирри бонкӣ ва зиёд намудан ё кам намудани зумраи иттилоотӣ ба ин самт марбута доимо таҷдиди назар намуда, нисбат ба он таҳаввулотӣ зарурӣ роҳандозӣ намоем.

Мубрамии мавзуи таҳқиқшаванда, инчунин дар он зоҳир мегардад, ки таъмин намудани сирри бонкӣ бо пешбинӣ намудани меъёри дахлдор дар қонунгузорӣ ва ҳамзамон, муқаррар намудани ҷавобгарӣ барои вайрон кардани иттилооти марбут ба сирри бонкӣ, яъне, бо маҷбуркунии давлатӣ таъмин намудани он зарур ва барои ҳифзи ҳуқуқҳои шахсони воқеию ҳуқуқӣ лозим буда, аз тарафи дигар баҳри ҳимояи ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии шаҳрвандон, ҷомеа ва давлат ошкор намудани чунин маълумотҳо бо мақсади муқовимат ба қонунгардонии (расмикунонии) даромадҳо аз чиноят бадастомада мусоидат менамояд.

Ҳоло дар қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон як қатор шахсони сеюм номбар шудаанд, ки ба онҳо ифшо намудани сирри бонкӣ иҷозат дода шудааст. Аммо набояд фаромӯш кард, ки тартиботи оммавӣ ва қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон таъмини махфияти маълумотҳои мазкурро аз ҷониби шахсони сеюм ба таври нопурра пешбинӣ намудааст ва ба ҳар ҳол махфияти он бояд нигоҳ дошта шавад. Ибтидои ҳуқуқӣ доштани сирри бонкӣ имконияти татбиқи онро ҳамчун объекти муносибатҳои ҳуқуқи оммавӣ марбут ба таъмини махфияти ин маълумотхоро истисно намекунад.

Сирри бонкӣ сарчашмаи худро аз Конститутсия Ҷумҳурии Тоҷикистон, хусусан аз моддаи 25 он гирифта, баъдан дар низоми қонунгузории муосири мо, сирри бонкӣ ҳамчун объекти танзими ҳуқуқӣ бори аввал соли 1998 дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 майи соли 1998 «Дар бораи бонкҳо ва фаъолияти бонкӣ» танзими ҳуқуқи худро ёфтааст. Баъдан, падидаи сирри бонкӣ дар моддаи 881 Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон (қисми дуюм) ва дар моддаи 48 Қонуни ҚТ "Дар бораи фаъолияти бонкӣ" аз 19 феввали соли 2009 инъикос гардидааст. Дар як маврид баҳри ҳимояи

маълумот марбут ба сирри бонкӣ талаботҳо дар ҳуқуқи маданӣ, меъёрҳои конституционӣ ва қонунҳои конституционӣ, ҳуқуқи меҳнатӣ, ҳуқуқи ҷиноятӣ, ҳуқуқи маъмурӣ, ҳуқуқҳои мурофиавӣ (маданӣ, ҷиноятӣ, маъмурӣ, иқтисодӣ) ва ғайраҳо пешбинӣ гардидаанд ва ҳамаи қонунҳои номбаршуда ба таври гуногун сирри бонкиро ҳаллу фасл намудаанд. Онҳо дар якҷоягӣ падидаи сирри бонкиро ташкил медиҳанд, ки таҳқиқоти ҳамачонибаи илмӣ ва ҳуқуқи талаб мекунад.

Дар адабиёти ҳуқуқӣ доир ба паҳлуҳои гуногуни сирри бонкӣ аз ҷониби олимони фикру мулоҳизаҳо доир ба салоҳияти мақомоти ҳокимияти давлатӣ ваё шахсони мансабдори давлатӣ ҳангоми гирифтани маълумоти марбут ба сирри бонкӣ андешаҳои мухталиф вучуд дорад. Олимони ва мутахассисони соҳавӣ он нуқтаи назарро дастгирӣ намудаанд, ки номгуӣи мақомотҳои давлатӣ, ки ба онҳо ҳуқуқи дастрасӣ ба маълумоти сирри бонкӣ дода шудааст, ба таҳлил, омӯзиш ва такмил ниёз дорад. Айни ҳол, як қисми мушкилиҳо дар самти ифшои маълумоти сирри бонкӣ дар ташкилотҳои қарзӣ пешгирӣ ва бартараф карда шудаанд, аммо ҳангоми пешниҳоди он ба шахсони сеюм ва ҳифз нагардидани он аз ҷониби онҳо камбудию мушкилиҳои зиёдеро ба миён овардааст.

Дар раванди ҷаҳонишавии бозорҳои молиявии ҷаҳонӣ, рушди босуръати технологияҳои иттилоотӣ рақамӣ, рушд ва тараққиёти хизматрасонии фосолавии бонкӣ, ба вучуд омадани ташкилотҳои молиявии техникӣ ва низоми ҳисоббаробаркунии электронӣ ба таври назаррас ҳаҷму ҳудуди муомилоти маълумотҳои марбут ба сирри бонкиро бештар намуд. Пайдоиши мқониятҳои нави технологӣ ҳафи нави ифшо шудани маълумоти марбут ба сирри бонкӣ, ғайриқонунӣ истифода ва вайрон гардидани сирри бонкиро ба вучуд овардааст. Дар ин замина баланд гаридани ҷиноятҳои киберӣ, ҳуҷумҳои ҳакерӣ, ба бонкҳо, истифодаи фишингҳо ва инженерҳои иҷтимоӣ шакл ва механизмҳои бештари ҳифзи ҳуқуқии иттилоотро талаб менамояд. Аз як тараф давлат бо мақсади шаффофияти гардиши молиявӣ майл менамояд, ки он ба муқовимат намудан бо қонунгардонии дароматҳои бо роҳи ҷиноят бадастомада, маблағгузори терроризм ва мубориза бо коррупсия алоқаманд аст. Аз ҷониби дигар он нуқта муҳим арзёбӣ мегардад, ки ҷӣ тавр ҳуқуқи шахсони воқеию ҳуқуқи ба марҳамияти сирри бонкӣ вайрон накард.

Дар баробари ин, дар шароити ҷаҳонишавии низоми бонкии давлатҳои гуногун ва иштироки бевоситаи Тоҷикистон ба низоми байналмилалӣ мубодилаи молиявии иттилоотӣ, моро водор менамояд, ки қонунгузори давлатии худро ба низоми меъёрҳои байналмилалӣ мутобик намоем.

Дар ин замина қайд қаран ба маврид аст, ки имрӯз дар тамоми давлатҳои ҷаҳон нақши асбори маҷозӣ босуръат рушд намуда истодааст. Зухуроти мазкур бештари вақт аз ҷаҳонишавии бозорҳои молиявӣ вобаста буда, криптоасборҳо, ки асбори маҷозӣ мебошанд, диққат ва нигоҳи тамоми олимону мутахассисонро ба он ҷалб намудааст. Дар баробари ин, бояд механизмҳои ҷорӣ намудани чунин криптоасборҳо, аз ҷумла биткоин дар низоми молиявии Тоҷикистон мушкilotи ҳуқуқии танзими онро ба миён меорад, зеро аз ҳудуди таними қонунгузори Тоҷикистон берун монда ҳифзи он дар ҳудуди давлатҳои хориҷӣ ба роҳ монда шуда, масъаларо ба миён меорад, ки оё ҳуқуқҳои шаҳрвандони Тоҷикистон дар он ҳифз мегардад ё на

зери суол боқӣ мемонад, зеро хифзи манфиату ҳуқуқҳои шаҳрвандон вазифаи давлат мебошад.

Масъалаҳои зикргардида шаҳодати онро медиҳад, ки зухуроти таҳқиқшаванда бениҳоят мубрам буда, зарурати омӯзиши табиати ҳуқуқии сирри бонкӣ тақозои замон мебошад ва таҳлилу омӯзиши он барои пешгирӣ ва танзими ҳуқуқии маълумоти сирри бонкӣ аҳаммияти хоса дошта, дарки илмии зухуроти мавҷуда моро водор намуд, ки таҳияи пешниҳодхоро оид ба такмили онҳо таҳия намоем.

Ҳангоми таълифи таҳқиқоти диссертационии анҷом дода шуда, муаллиф асосан аз таҳқиқоти гузаронидаи олимони тоҷик, аз ҷумла Усмонов О.У., Раҳимзода М. З., Бобочонзода И.Ҳ., Мирзоев П.З., Ғаюров Ш.К., Маҳмудзода М.А., Исоматов Б., Ғақеров Ҳ., Додозода А.М., Маҳмадхонов Т., Қодирзода Т.Қ., Андронова Т.А., Бараева О.В., Маркелова К.А., Лиситсина Н.В., Ефимова Л.Г., Суханова Е.А., Олейник О.М., Тосунян Г.А., Даниленко С.А., Ғаткина Е.В. ва дигарон васеъ истифода кардааст.

Бо вучуди ин, мушкилоти танзими ҳуқуқии сирри бонкӣ, таърифи мазмуни ҳуқуқии он, рӯйхати субъектҳои, ки ба маълумоти дорони сирри бонкӣ ҳуқуқ доранд, ҷавобгарӣ барои ифшои ғайриқонунии сирри бонкӣ ба қадри кофӣ омӯхта нашудааст.

Дар адабиёти ҳуқуқӣ оид ба мафҳуми сирри бонкӣ, мавқеи он дар байни объектҳои ҳуқуқ, инчунин муносибат бо дигар намудҳои сирри бо қонун ҳифзшаванда қариб ягон нуқтаи назари илмӣ вучуд надорад. Мавҷудияти нуқтаи назари кутбӣ дар робита бо мавҷудияти бархӯрдҳо дар танзими қонунгузори сирри бонкӣ ва усулҳои ҳалли зиддиятҳои мавҷуда, таҳқиқи минбаъдаи меъёрҳои ҳуқуқиро оид ба хифзи маълумоти сирри бонкӣ тақозо мекунад.

Навоварии таҳқиқоти рисола дар он ифода меёбад, ки масъалаи омӯзиши сирри бонкӣ аз нуқтаи назари таърихӣ ва ҳуқуқи маданӣ бори аввал ба шакли комплексӣ дар доираи диссертатсияи номзадӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон баррасӣ мешавад. Диссертатсияи мазкур аввалин таҳқиқоти илмие мебошад, ки дар он мафҳум ва хусусиятҳои сирри бонкӣ ба пуррагӣ таҳлил карда шуда, воситаҳои ҳуқуқии хифзи он ва ҷавобгарии ҳуқуқӣ барои вайрон намудани низоми махфияти сирри бонкӣ таҳлил карда шудааст. Хусусияти асосии субъектони ба сирри бонкӣ ҳуқуқи дастрасӣ дошта ва доираи маълумотҳои, ки ба субъектони муайян пешниҳод карда мешавад, аз нуқтаи назари амалӣ, асоснок карда шудааст. Таҳлили омилҳои вайрон кардани низоми махфияти сирри бонкӣ ва механизмҳои пешгирӣ кардани он ба таври комплексӣ сурат гирифтааст. Дар рисолаи илмӣ тавсифи муфассали ҷавобгарии ҳуқуқӣ барои вайрон кардани низоми сирри бонкӣ таҳлил карда шудааст. Дар баробари ин, навгонии илмии диссертатсия бо асосноксозӣ ва таҳияи як қатор пешниҳодҳо ба такмили қонунгузори Тоҷикистон нигаронида шудаанд, алоқаманд мебошад.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, ҳашт зербоб, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи натиҷаҳои назариявӣ ва амалии таҳқиқот ва феҳристи сарчашмаҳои истифодашуда иборат мебошад, ки ба мақсад, вазифа ва мантиқи таҳқиқот асос ёфтаанд. Ҳаҷми умумии диссертатсия 259 саҳифаро ташкил медиҳад.

Дар муқаддима мубраммият ва аҳаммияти мавзуи таҳқиқот асоснок шуда, ҳадафу вазифаҳо, объект ва мавзуи таҳқиқот, навгониҳои илмӣ, муҳимияти амалии натиҷаҳои бадастовардашуда возеҳу равшан муайян карда шудаанд.

Боби якуми диссертатсия «Асосҳои назариявӣ ва ҳуқуқии сирри бонкӣ» буда, аз се зербоб иборат мебошад.

Зербоби якуми боби якум «Асосҳои назариявӣ ва таърихии пайдоиш ва инкишофи институти сирри бонкӣ» номгузорӣ шуда, дар он заминаҳои таърихии бавучудоии сирри бонкӣ дар давлатдорӣ тоҷикон мавриди омӯзиш ва таҳлил қарор дода шудааст.

Муаллиф қайд менамояд, ки таърихи рушди институти сирри бонкӣ садсолаҳо пеш рафта, дар ин давра дар давлат баҳри ноил гардидан ба манфиатҳои ҷамъияти муқовиматҳо нишон меод ва дар ин замина бо мақсади ғани гардонидани бучет аз пардохти андозҳо ташкилотҳои қарзӣ таъсис меоданд ё таъсиси чунин ҷамъиятҳо қобили дастгири мешумориданд ва ҳолати мазкурро яке аз роҳҳои пешгирии фаъолияти ҷиноӣ меҳисобиданд. Қайд мегардад, ки аз замонҳои қадим мақсади асосии бонкҳо ин зиёд намудани муомилоти иқтисодӣ ба ҳисоб мерафт, ки дар ин замина воситаҳои пулиро тариқи амонату пасандоз ҷалб менамуд ва аз ҳисоби он пешниҳоди қарзҳо ба шахсон ба қарз ниёзманд тақсим менамуд. Мақсади дигари ташкилотҳои қарзи бошад, ба даст овардани фоида аз маҳсули амалиётҳои молиявӣ ба ҳисоб мерафт.

Доир ба ҷанбаҳои таърихии пайдоиши нақши бонкҳо ва ташкилотҳои ба баъзе амалиётҳои бонкӣ машғулшаванда олимони андешарони намуда, қайд менамоянд, ки дар замони ҳамроҳ гардидани Тоҷикистон ба ҳайати иттиҳоди шуравӣ аввалин бонкҳои ба замони ҳозира монанд таъсис ёфтанд, аммо ин маъноӣ онро надорад, ки баъзе аз амалиётҳои мухталифи бонкӣ дар замонҳои қадим дар байни тоҷикон мавҷуд набуд, зеро баъзеи он дар байни мардум мунтазам истифода мешуд. Дар замонҳои давлатдорӣ бо речаи феодалӣ бонкҳо пайдо шуда буданд ва амалиётҳои бонкӣ дар давраи гуломдорӣ низ арзи вуҷуд дошт. Дар замони подшоҳии Хусрави 2 Парвизи Сосонӣ (591 -628) дар давлатдорӣ Сосониёт аз ҷониби Фаррухмард писари Баҳром санади ҳуқуқӣ таҳия карда шуд, ки фарогири муносибатҳои маданӣ дар он давр ба ҳисоб мерафт ва онро «Қонунномаи Сосониён» ё «Қонуни маданияи зардуштиён» номбар намуд, ки ҳаҷми он аз чилу чор фасл иборат буд, ки ягона санади ҳуқуқӣ ба ҳисоб мерафт, ки муносибатҳои ҳуқуқи маданияро танзим мекард.

Мувофиқи нишондодҳои Қонуннома, навъҳои қарордодҳо ҷудо карда мешавад. Дар муносибатҳои қарзӣ ҳам қарордоди қарзии асосӣ ва қарордоди кафолатӣ пешбинӣ гардидааст. Аввалин бор таъмини иҷрои уҳдадорӣ дар Қонуннома зикр карда шуд, ки он алоҳида аз шартномаи қарзӣ баста мешуд ва шахси сеюм тавассути он уҳдадори мегирифт, ки дар ҳолати иҷро нагардидани уҳдадорӣ пулӣ аз ҷониби қарздор пардохти маблағи қарзӣ аз ҷониби ӯ тибқи қарордоди кафолатӣ пардохт мегардид, ки ба тариқи шифоҳӣ баста мешавад.

Баъд аз инкилоби шохигарии Россия ва бо мурури солҳои тӯлони хусусан солҳои 70 асри гузашта муносибатҳои истехсолию тичоратӣ дар Бухорои

Шаркӣ гуногунҷабха ва рӯ ба таррақиёт ниҳоданд. Дар манотиқи мазкур муносибатҳои иқтисодӣ то дараҷае рушд намуд, ки рӯ ба муомилоти молию пулии ҷаҳонӣ овард. Тазакуур бояд дод, ки аз ҳамон давраҳои падидаи сирри бонкӣ дар сатҳи қонунгузорӣ мустақкам карда шуда буд. Чунончӣ, дар асоси моддаи 9 Низомнома дар бораи бонкҳои ҷамъиятии шахрӣ аз 1862, ки дар Императории Россия қабул шуда буд, «директор ва шарикони ӯ баъди ба вазифаи худ шурӯъ кардан ваъдаи хаттӣ медоданд, ки дар ҳама масъалаҳо аз рӯи вичдон ва бе рӯйбинӣ амал мекунанд; ҳамаи масъалаҳои марбут ба корҳои тижоратии шахсӣ ва ҳисобҳои ба Бонк супурдашударо махфӣ нигоҳдоранд. Сарчашмаи давраи баъдтар, ки Оинномаи қарзӣ аз соли 1903 ба ҳисоб меравад, ки тибқи муқарраротҳои он кормандони ташкилот барои ифшои сирри бонкӣ масъулият бар душ доштанд.

Соли 1925 ба декрети Совети Комиссарони Халқ аз 6 июни соли 1921 тағйиротҳои дахлдор ворид гардида, дар асоси он ҳамаи амалиётҳои муштариён дар бонкҳо боз хусусияти сирри бонкӣро ба даст овард. Маълумот дар бораи онҳо ба ғайр аз ҳуди мизочон танҳо ба мақомотҳои судӣ ва судӣ-тафтишотӣ дода мешуд.

Ҳамин тавр, дар сатҳи қонун ба ҳифзи иттилооти махфӣ дар соҳаи фаъолияти бонкӣ диққати аввалиндараҷа дода шуда, рӯйхати маълумотҳои, ки сирри бонкӣро ташкил медиҳанд, қисман мушаххас карда шуданд. Баъдан дар аввали солҳои 90 нигоҳ доштани низоми иқтисодӣ бозоргонӣ зарурат пеш омад, ки беш аз пеш низоми бонкдорӣ ба замон мутобиқ гардида, аз нав падидаи сирри бонкӣ эҳе карда шавад ва барои муайян намудани заминаи он соли 1990 қонуни дахлдор қабул гардид.

Бо ба муомилот баровардани пули нахустини миллӣ дар замони соҳибхитӣ зарурат пеш омад, ки баҳри таҳкими муносибатҳои пулию молӣ санадҳои меърии ҳуқуқ қабул карда шаванд. Дар заминаи зарурати бамиеномада санаи 14 декабри соли 1996 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Бонки миллии Тоҷикистон» №384 қабул гардид, ки тибқи муқаррароти он бори нахуст Бонки миллии Тоҷикистони соҳибистиклол таъсис гардид. Моддаи 78-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Бонки миллии Тоҷикистон» ба масъалаи сирру асрори бонк бахшида шудааст ва тибқи талаботи он «ҳар касе, ки вазифаи аъзои Раёсатро иҷро мекунад ё пештар иҷро кардааст, ё ҳар корманди дигари Бонки миллии Тоҷикистон ҳуқуқ надорад, ки маълумоте, ки сирри бонкӣро ташкил медиҳад ва ҳангоми иҷрои вазифааш дар Бонки миллии Тоҷикистон ба вай маълум шудааст, фош намояд ва ин маълумотро ба мақсадҳои шахсӣ истифода барад ё ба истифодаи шахсии он роҳ диҳад».

Қабули қисми 2 Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 1999 дар таҳкими нигоҳ доштани сирри бонкӣ, ки дар асоси шартномаҳои дутарафаи басташудаи тарафҳо ба бонк ва ё ташкилотҳои бонкӣ, инчунин ба кормандони онҳо маълум гардидааст, заминаи муайяни ҳуқуқиро ба миён овард. Минбаъд, санаи 17 майи соли 2004, №38 ҚҶТ «Дар бораи ташкилотҳои маблағгузори хурд» мавриди амал қарор гирифт, ки нисбат ба ташкилоти амонатии кредитии хурд ва ташкилоти қарзии хурд татбиқ мегардид ва дар муқаррароти он зикр шудааст, ки талаботи сирри бонкӣ, ки дар ҚҶТ «Дар бораи бонкҳо ва фаъолияти бонкӣ» оид ба маълумоте, ки сирри суратҳисоби муштарӣ, амалиёт

аз рӯи суратҳисоб ва маълумот дар бораи соҳиби суратҳисобро ташкил медиҳад, муқаррар кардааст.

Зербоби дуоми боби якум «**Мафҳум ва мундариҷаи сирри бонкӣ: мафҳум, хусусиятҳои асосӣ ва ҷанбаҳои ҳуқуқӣ**» номгузорӣ шуда, дар он масъалаҳои муҳими назариявӣ ва амалие баррасӣ гардидаанд, ки таҳлил он яке аз вазифаҳои таҳқиқоти илмии диссертатсияро ташкил медиҳад.

Ин масъала дар адабиёти ҳуқуқӣ ба таври васеъ инъикос ёфта, дар фаъолияти ҳаррӯзаи бонкҳо бештар ба назар мерасад. Тазаккур бояд дод, ки мафҳуми сирри бонкӣ ба ғайр аз дар адабиётҳои илмӣ, инчунин дар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ низ мустақкам карда шудааст. Чунончӣ, тибқи қ.1 м. 946 КМ ҚТ: «Маълумот дар бораи суратҳисоби бонкӣ, амалиётҳо ва хизматрасонӣ вобаста ба он, оид ба соҳиби суратҳисоб маҳрамона буда, бонк маҳрамияти мазкурро кафолат медиҳад». Аз ҷумла, дар м. 48 ҚҚТ «Дар бораи фаъолияти бонкӣ» омадааст: «Маълумот дар бораи фаъолият ва ҳолати молиявии муштарӣ, ки ба ташкилоти қарзӣ ҳангоми хизматрасонӣ ва муносибат бо муштарӣ ё бо шахси сеюм маълум шудааст ва ошкор кардани он мумкин аст ба муштарӣ зиёни моддӣ ё маънавӣ расонад, сирри бонкӣ мебошад».

Дар адабиёти ҳуқуқӣ кӯшиши ошкор кардани мазмуни сирри бонкӣ ва муайян кардани ин категорияи ҳуқуқӣ – иқтисодӣ сурат гирифтааст. Тамоми андешаҳои баённамуди муҳаққиқонро дар мафҳуми сирри бонкӣ таҳлил намуда, ҳамаи онҳоро ба ду гуруҳ тақсим намудан мумкин аст: тарафдорони мазмуни васеи мафҳуми сирри бонкӣ ва тарафдорони мазмуни маҳдуди мафҳуми сирри бонкӣ, ки ба иттилооти марбут ба сирри бонкӣ ҳамаи маълумотҳои ба муштарӣ вобастабударо рабт медиҳанд, яъне тарафдори мафҳуми васеи сирри бонкӣ мебошанд.

Ҳамин тариқ, мафҳуми «сир» метавонад ду маъно дошта бошад. Якум ин, ки сир як соҳаи воқеияти объективӣ мебошад, ки бинобар сатҳи объективии донишҳои илмӣ ва техникӣ барои фаҳмиш ва дарки инсон дастрас нест. Маънои дигари мафҳуми сир бо маълумоте иртибот дорад, ки аллакай ба як фард ё гурӯҳи ашхос маълум аст, вале бо сабабҳои гуногун аз дигар шахсон, гурӯҳҳои алоҳида ё давлат пинҳон аст. Маҳз таҳлили маънои дуоми калимаи «сир» мавзӯи таҳқиқоти мост.

Ҳамин тавр, муаллиф дуруст ба хулоса омадааст, ки сирри бонкӣ – маҷмуи иттилоотҳо оид ба шахсият, фаъолият ва ҳолати молиявии муштарӣ, ки ҳангоми хизматрасонӣ ва муносибат бо низоми бонкии ифшо гардида, низоми махсуси ҳифзро доро мебошад, ки фош кардани он боиси вайрон гардидани ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии муштарӣ гардида, ба он зарар мерасонад ва боиси пайдо шудани ҷавобгарии ҳуқуқӣ мегардад.

Зербоби сеюми боби якум «**Асосҳои меъёрии сирри бонкӣ: таҳлили қонунгузори байналмилалӣ ва миллӣ**» номгузорӣ шуда, дар он меъёрҳои сирри бонкӣ дар қонунгузори байналмилалӣ ва миллӣ таҳлил карда шудааст.

Қайд мегардад, ки ҳуқуқ ба сирри бонкӣ яке аз ҳуқуқҳои муҳими инсон ва шаҳрванд ба шумор меравад, ки аз тарафи якчанд санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ба танзим дароварда шудааст. Сирри бонкӣ яке аз намудҳои сирри шахсӣ, касбӣ ва оилавӣ буда, тибқи моддаи 3 Эълумияи умумии ҳуқуқи башар «ба ҳаёти шахсӣ ва оилавии ӯ ҳеч як фард даҳлати худсарона намудан ва ба

дахлнопазирии манзил, сирри мукотибот, шараф ва обрӯи ӯ худсарона суиқасд намудан мумкин нест». Ҳуқуқ ба сирри бонкӣ ва сирри оила дар дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқии байналмилалӣ ба монанди, моддаи 17 Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ низ мустақкам гардидааст. Махфият ва марҳамият ҳуқуқи ҳар як инсон ва шахрванд ва дар як маврид уҳдадории давлат мебошад, ки бо он муҳити шахсӣ ва оилавии худ шахс ҳимоя карда мешавад, яъне бо роҳи манъ намудани дастрасӣ ба дигар шахсон амалӣ карда мешавад. Объекти маълумотҳои дорой хусусияти махфӣ чунин муайян карда шудаанд, маълумоти умумии шахс: ба номгуӣ мазкур маълумоте ворид мешаванд, ки иттилооти ҳаётии шахсро ташкил медиҳад, ба монандӣ вазъи молиявӣю саломатӣ ва оилавӣ; маълумотҳои иртиботии шахс: ба зумраи маълумоти мазкур муоширати шахс тавассути воситаҳои шабакаҳои алоқаи барқӣ ва почтавӣ мебошад, аз ҷумла мукотиба, суҳбатҳои телефонӣ, ки датрасии онҳо маҳдуд карда шуда, танҳо бо қарори суд ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ дода мешавад, аз ҷумла, маълумот дар хусуси дорой шахс.

Конвенсияи байналмилалии СММ оид ба мубориза бо маблағгузории терроризм аз 09 декабри соли 1999 яке аз ҳуҷҷатҳои расмии байналмилалӣ дар ин самт мебошад. Моддаи 2 Конвенсияи мазкур муқаррар намудааст, ки ҳар як шахс тибқи мазмуни Конвенсияи мазкур ҷиноят содир карда эътироф мешавад, агар он шахс бо ягон воситаи бевосита ё ғайримустақим, ғайриқонунӣ ва қасдан маблағҳоро бо мақсади истифода бурдани онҳо ё бо донишдани он, ки пурра ё қисман истифода бурда мешавад, бо мақсади амалӣ намудани: а) ҳама гуна амале, ки ҷиноятро ташкил медиҳад, ки дар доираи татбиқи яке аз шартномаҳои дар замима зикршуда ва тавре ки дар он муайян шудааст; б) ҳама гуна амали дигаре, ки барои марг ё осеби вазнини ҷисмонӣ расонидани як шахрванди ғайринизомӣ ё ягон шахси дигаре, ки дар амалиёти ҷангӣ дар вазъияти муноқишаи мусаллаҳона иштирок намекунад, агар ҳадафи ин амал аз рӯи табиат ё мазмунаш тарсондан ба аҳоли ё маҷбур кардани ҳукумат ё ташкилоти байналмилалиро ба анҷом додан ё худдорӣ кардан аз анҷом додани ягон амал бошад. Конвенсия як қатор воситаҳои пешгирӣ ва ҷилавгирӣ аз омодагии молиявӣю амалҳои террористиро дар бар мегирад, аз ҷумла: - ҷорӣ намудани ҷавобгарии ҷиноятӣ, аз ҷумла нисбати шахсони ҳуқуқӣ барои пешниҳод ё ситонидани маблағҳо бо мақсади истифодаи онҳо барои содир намудани амалҳои террористӣ; - ошкор ва бастанӣ ҳама гуна воситаҳое, ки террористон бо мақсади мусодираи эҳтимоли истифода мебаранд; - таъмини ногузирии муҷозоти террористон, аз ҷумла тавассути татбиқи принципи «супурдан ё ба ҷавобгарӣ кашидан»; - истирдоди террористон, аз ҷумла дар асоси ҳуди ҳамин Конвенсия; - манъи рад кардани дархост оид ба ёрии ҳуқуқӣ ба ҳамдигар дар асоси сирри бонкӣ ва ғайра. Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз соли 2004 аъзои Конвенсияи мазкур мебошад, то ин вақт якҷанд санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ қабул намудааст, ки дар поён дар бораи онҳо таҳлилҳои худро манзур менамоем.

Созишнома дар бораи табодули маълумоти ҳисобҳои ғайррезидентҳо дар шаҳри Берлин санаи 30.10.с.2014 дар самти мубодилаи электронии худкорӣ иттилооти марбут ба сирри бонкӣ қабул карда шуд, ки дар 51 давлати

чаҳон қобили қабул шуморида шуда, дар асоси он бори нахуст ҳисоботи соли 2016 дар соли 2017 вобаста ба ғайррезидентҳо пешниҳод гардид.

Қонуни махсуси соҳавӣ, ки муносибатҳои ҷамъиятӣ ва ҳуқуқиро вобаста ба сирри бонкӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон танзим намудааст, ин ҚҶТ «Дар бораи фаъолияти бонкӣ» мебошад. Қонунгузории амалкунанда дастрас намудани маълумотҳои сирри бонкиро дар асос ва тартиби муқаррарнамудаи қонунгузори ҳавола намудааст. Чунончӣ, мутобиқи талаботи моддаи 12 Қ ҶТ «Дар бораи таърихи қарз (кредит)» Бюрои таърихи қарз уҳдадор аст, ки таърихи қарзи ҳар як ташкилоти қарзиро махфӣ нигоҳ дошта дастрасии фосилавии онро танҳо бо бастанӣ шартномаи хизматарсонӣ ба ташкилоти қарзии дигар манзур намояд. Ба ғайр аз санадҳои меъёрии ҳуқуқии зикршуда, инчунин баъзе масъалаҳои ҳуқуқии сирри бонкӣ тавассути ҚҶТ «Дар бораи ҳифзи маълумоти шахсӣ» низ танзим карда шудааст.

Дастурамали №255 дар бораи тартиби додани қарз ва ҳисоб кардани фоиз дар ташкилотҳои қарзӣ, ки бо қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон аз 30 декабри соли 2022 таҳти №157 қабул гардида, бо он санаи 29 октябри соли 2024 таҳти №77 тағйирот ворид карда шудааст, махфӣ нигоҳ доштани маълумотҳои дорои сирри бонкиро кафолат додааст. Чунончӣ, тибқи банди 80 – и он маълумот дар бораи қарзҳои аз суратҳисоб хоричшуда махфӣ нигоҳ дошта мешавад; Дигар ҳуҷҷати муҳиме, ки ба ҳифзи сирри бонкӣ нигаронида шудааст, ин Дастурамали №256 оид ба тартиб, муҳлат ва ҳаҷми иттилооту маълумоте, ки аз ҷониби Бюрои таърихи қарз ба Бонки миллии Тоҷикистон пешниҳод мегарданд, ки бо қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон аз 18 марти соли 2023 таҳти №32 қабул гардидааст, ба ҳисоб меравад. Аммо тазаққур бояд дод, ки маълумотҳои дорои сирри бонкӣ асосан ба Бюрои таърихи қарз пешниҳод карда мешавад. Вале дар Дастурамали №256 муқаррароти алоҳида доир ба махфияти маълумотҳои пешниҳодгардида ҷой надорад, ки ин камбудии ҷиддии санади меъёрии ҳуқуқии зикргардида ба ҳисоб меравад; Талаботи истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ, инчунин таъмини амнияти иттилоот ҳангоми ташкили фаъолияти Бюрои таърихи қарзро Дастурамали №246 «Оид ба талаботи истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ ва таъмини амнияти иттилоот ҳангоми ташкили фаъолияти Бюрои таърихи қарз» муайян ва танзим намудааст, ки он бо қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон аз 19 ноябри соли 2021, таҳти №167 қабул гардидааст. Масъалаи муҳиме, ки дар махфияти сирри бонкӣ зарур аст, дар Дастурамали мазкур танзим карда шудааст, зеро тибқи он компютери инфиродии корманд бояд дорои сохтори муҳофизатие бошад, ки компютери корӣ бояд воситаҳои таъмини мукамалӣ ва махфияти таъминоти барномавиरो дошта бошад; Низоми мавҷудияти сирри бонкиро инчунин Дастурамали №171 «Дар бораи кушодан, аз нав ба расмият даровардан ва бастанӣ суратҳисобҳои бонкӣ аз тарафи ташкилотҳои қарзии молиявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» бо қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон аз 28 апрели соли 2011 таҳти №74 қабул гардидааст, ба танзим даровардааст.

Боби дуюм таҳқиқоти диссертатсионӣ «Хусусиятҳои танзими ҳуқуқии ҳифзи сирри бонкӣ дар низоми технологияҳои иттилоотноккунонӣ» номгузоришуда, аз се зербоб иборат мебошад.

Зербоби якуми боби дуюм «Сирри бонкӣ дар низоми ҳуқуқҳои миллий: таҳлили муқоисавии равишҳо дар кишварҳои гуногун» буда, дар он сирри бонкӣ дар муқоиса ба низомҳои ҳуқуқӣ мавриди баррасӣ қарор дода шудааст.

Муаллиф қайд менамояд, ки сирри бонкӣ решаи таърихӣ худро дошта, дар асраи байналмилалӣ танзим карда шудааст. Баррасии хусусиятҳои танзими ҳуқуқии сирри бонкӣ дар кишварҳои аз ҷиҳати иқтисодӣ пешрафтаи ҷаҳон яке аз самтҳои муҳими таҳқиқоти илмӣ мо ба шумор меравад. Хусусиятҳои танзими ҳуқуқии сирри бонкӣ дар низоми ҳуқуқии англо – саксонӣ. Механизмҳои идоракунии низоми пулии ИМА, ки дар натиҷаи раванди таърихӣ ба вучуд омадаанд, падидаи хеле беназир мебошанд. Дар ИМА низ ташкилотҳои қарзӣ вазифадор карда шудаанд, ки иттилоот дар бораи суратҳисоби шахсони воқеию ҳуқуқиро ҳифз намоянд. Агар аз ҷиҳати дигар ба санади сирри бонкӣ назар афканем пас муайян мегардад, ки дар ИМА ин санад дастрасии мақомоти танзимкунанда ба сирри бонкӣ хело содда намудааст: муассисаҳои молиявӣ вазифадоранд ҳама гуна маълумотеро, ки ба фаъолияти молиявӣ ғайриқонунӣ марбутанд, пешниҳод кунанд.

Дар Британияи Кабир, махфияти бонкии муштарӣ ба таври умум аз ҷониби қонуни умумӣ эътироф карда мешавад. Бонкҳои Британияи Кабир тобеи қонунҳои мебошанд, ки шахсони воқеиро дар робита бо коркард ва интиқоли маълумоти шахсӣ муҳофизат мекунанд. Уҳдадорӣ махфият ҳамчун принсипи умумӣ доништа мешавад, ки дар қонунҳо ифода ёфтааст ва дорои истисноҳои худ мебошад. Аммо принсипи махфият барои муштарӣ ҳангоми интиқоли бонк яке аз омилҳои ҳалкунанда ба ҳисоб меравад, зеро он на танҳо ба муомилот, балки ба ҳама маълумот дар бораи муштарӣ, аз ҷумла, шахсӣ, тиҷоратӣ, реквизиҳои бонкӣ, реквизиҳои муомилот ва дигар маълумот дахл дорад.

Ҳуқуқи бонкии Иттиҳоди Аврупо аз як қатор дастурҳо ва дигар ҳуҷҷатҳои Иттиҳоди Аврупо, ки баъзе ҷанбаҳои фаъолияти бонкиро танзим намудааст, иборат мебошад. Дар танзими муносибатҳо вобаста ба сирри бонкӣ, «Иттиҳоди Аврупо нақши муҳим доранд: Дастури Шӯрои 77/780/ЕЕС аз 12 декабри соли 1977; Оид ба ҳамоҳангсозии қонунҳо, қарорҳо ва муқаррароти маъмурии марбут ба муқаррар ва гузаронидани соҳибкорони ташкилотҳои қарзӣ Дастури Шуро 89/646/ЕЕС аз 15 декабри соли 1989 ва Дастури иловагии он таҳти №77/780/ЕЕС аз 10 июни соли 1991; Дар бораи пешгирии истифодаи низоми молиявӣ бо мақсади қонунигардонии пул», дастури шӯрои мазкур 2003/48 / ИА аз 3 июни соли 2003 ва дигар санадҳои меъриҳои ҳуқуқӣ иборат мебошад. Мубодилаи иттилоот, аз ҷумла маълумоти хусусияти махфидошта, табиатан проблемаҳои сирри бонкӣ ва касбиро ба миён овардааст.

Дар Швейтсария мафҳуми расмӣ сирри бонкӣ дар сатҳи қонунгузори вучуд надорад. Ҳолати мазкур бо он асоснок карда шудааст, ки сирри бонкӣ чунин муносибатҳои гуногуни ҳуқуқӣ бонк-мизоч, бонк-давлатро ифода

мекунад ва дар як мафҳум дуруст ифода ва рамзкунонии ин муносибатҳоро қонунӣ кардан имконнопазир аст. Бо вуҷуди ин, дар ин ҷо фаҳмиши амалии ҳуқуқии сирри бонкӣ ташаккул ёфтааст. Ҷанбаи хеле муҳими ҳифзи иттилооте, ки сирри бонкиро ташкил медиҳад, дар он аст, ки уҳдадорӣ шахсон оид ба нигоҳ доштани сирри маълумот дар сатҳи қонунгузорӣ муқаррар карда шудааст, ки иваз кардани ҷойи кор уҳдадорӣ мазкурро истисно намекунад. Сирри бонкӣ бо вақт маҳдуд намешавад ва он ҳатто пас аз баста шудани суратҳисоби муштарӣ низ эътибор дорад.

Зербоби дуюми боби дуум «Масъалаҳои ҳуқуқии таъмини кафолати ҳифзи сирри бонкӣ дар низоми қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон» буда, дар он суҳан дар бораи таъмини кафолати ҳифзи сирри бонкӣ.

Таъкид карда мешавад, ки аз таҳқиқоти диссертатсионӣ мушоҳида намудан мумкин аст, ки низоми дастрасии иттилооти сирри бонкӣ маҳдуд карда шуда, он дорои хусусияти махфӣ мебошад. Дар қонуни қаблан қабулнамудани Ҷумҳурии Тоҷикистон қонуни «Дар бораи бонкҳо ва фаъолияти бонкӣ» алалхусус дар мазмуну моҳияти моддаи 48 зикр шудааст, ки пешбинӣ намудани муқаррароти сирри бонкӣ дар қонун пеш аз ҳама пеш гирифтани роҳи даҳолати шахс ба ҳаёти шахсӣ ва оилавии ҳар як фардӣ ҷома мебошад, ки бо он ҳуқуқу уҳдадориҳои ҳар як шахс мавриди ҳисоя қарор мегирад ва падидаи мазкур бо ҷавобгариҳои мухталиф пурзӯр карда мешавад. Махфӣ нигоҳ доштани иттилооти марбут ба сирри бонкӣ дар танзим ва иҷрои ҳуқуқҳои муштрайён ва корреспондентҳои ташкилоти қарзӣ мусодат намуда, боварии онҳоро дучанд менамояд. Аз нигоҳи дигар кафолатҳои ҳуқуқии сирри бонкӣ дар қонунгузорӣ бо меъёрҳои махсус мустаҳкам гардида, аз фаъолияти ташкилию ҳуқуқӣ, татбиқи беамониат ва муҳофизати он равона карда шудааст. Дар қонунгузорӣ на танҳо мафҳуми сирри бонкӣ, балки принципҳои он, тартиби ҳифзи он низ муайян шудааст.

Тибқи м. 32 Конституцияи ҚТ ҳуқуқи моликиятро қонун кафолат медиҳад. Маълумоте, ки сирри бонкиро ташкил медиҳанд, таҳти ҳимояи ҳуқуқӣ қарор доранд. Қонунгузорӣ муқарраротеро муқаррар мекунад, ки барои таъмини махфӣ будани иттилооте, ки бояд сирри бонкӣ ҳифз карда шаванд. Танҳо дар ду қонун иттилоотҳои ба сирри бонкӣ дахлдошта пешбинӣ карда шудааст, аз ҷумла дар Кодекси маданӣ ва ҚҶТ «Дар бораи фаъолияти бонкӣ» зикр шудааст. Моддаи 48 Қ ҶТ «Дар бораи фаъолияти бонкӣ» муқарраротеро дар бар мегирад, ки ба субъектҳои, ки маълумоти дорои сирри бонкиро гирифта метавонанд, муқаррар шудааст. Дар қисми дигар моддаи мазкур ҳолатҳои зикр шудааст, ки маҳз кадом амалиётҳои бонкӣ бояд таҳти ҳимоя (махфият) қарор гиранд, ба онҳо суратҳисобҳо ва амалиётҳои онҳо (ба муқаррароти мазкур амаонату пасандози шахсони воқеӣ низ дохил мешаванд, зеро он бо кушодани суратҳисоб амалӣ карда мешавад), иттилооти марбут ба интиқоли маблағ ва дар бораи гирандагон ва интиқолдиҳандагон ва ғайраҳо, инчунин маълумот дар бораи ҳисоботи маҷмуии фаъолияти бонкӣ, ки дарбаргирандаи иттилоот дар бораи шахс мебошад ва роҳбари мақомоти ҳокимияти давлатӣ муайян мекунад, пешбинӣ шудааст мақомоти иҷроияи

ҳокимияти давлатӣ ва ташкилоте, ки вазифаҳои суғуртаи ҳатмии пасандозҳоро иҷро мекунад, паҳн мегардад.

Бонки миллии Тоҷикистон ҳуқуқ надорад маълумотро дар бораи муомилот, суратҳисобҳо ва пасандозҳо, дигар амалиётҳои шахсони воқеию ҳуқуқӣ, ки дар рафти фаъолияти муътадили онҳо ба даст омадааст, ифшо кунад ё ба шахсони сеюм пешниҳод намояд. Бо вучуди ин, муқаррароти м. 48 ҚҶТ «Дар бораи фаъолияти бонкӣ», ки ҳолати ифшо накардани чунин иттилоотро муайян намуда, дар як маврид ҳуқуқи гирифтани маълумоти дорои сирри бонкиро доранд, дар бар намегирад. Бо дарназардошти аҳаммияти махсуси сирри бонкӣ аз нуқтаи назари манфиатҳои ҷамъиятии давлат ва умуман ҷомеа, омӯхтани табдирҳои, ки ба ҳифзи чунин маълумот нигаронида шудаанд, ба мақсад мувофиқ аст. Дар асоси талаботи м. 2 Қонуни ҚТ «Дар бораи ҳифзи иттилоот» «ҳифзи иттилоот – маҷмуи чорабиниҳо, ки бо мақсади пешгирӣ намудани ихроҷӣ, дуздӣ, гумкунӣ, нобудсозии беиҷозат, ғалат маънидодкунӣ, тағйирдиҳӣ (сохтакорӣ), нусхабардории беиҷозат ва бастании роҳи паҳншавии иттилоот гузаронида мешаванд». Аз мамуни меъёри мазкурӣ қонунгузорӣ маълум мегардад, ки табдирҳо оид ба ҳифзи иттилоот ба самтҳои мазкур равона карда шудааст: 1) таъмини ҳифзи иттилоот аз дастрасии беиҷозат, нобуд кардан, тағйир додан, нусхабардорӣ, пешниҳод кардан, паҳн кардан, инчунин аз дигар амалҳои ғайриқонунӣ нисбат ба чунин иттилоот; 2) нигоҳ доштани махфияти маълумоти маҳдуд; 3) татбиқи ҳуқуқ ба иттилоот. Риояи низоми махфияти маълумоти маҳдудшуда, аз ҷумла маълумоте, ки сирри бонкиро ташкил медиҳад, ҳамчун яке аз чораҳои ҳифзи иттилоот ба ҳисоб меравад.

Ҳуқуқ ба сирри бонкӣ тавассути ба субъектони махсус пешниҳод намудани ҳуқуқи дастрасӣ ба он маҳдуд карда мешавад. Яъне, дастрасӣ иттилооти сирри бонкиро ба се гурӯҳҳои алоҳида ҷудо намудан мумкин аст.

Ба гурӯҳи якум, шахсоне дохил мешаванд, ки бевосита дар ҷараёни коркарди маълумоти сирри бонкӣ ширкат меварзанд ва ҳифзи он аз ҷониби онҳо вобаста мебошад, ташкил медиҳанд.

Ба гурӯҳи дуюм, кафолати махфияти он аз онҳо вобаста буда, ба зумраи чунин субъектон тамоми ташкилотҳои қарзӣ, Бонки миллии Тоҷикистон ва ташкилотҳои дохил мешаванд, ки вазифаҳои марбут ба суғуртаи ҳатмии пасандозҳоро иҷро мекунанд.

Ба гурӯҳи сеюм, мизочон, намояндаи ваколатдори онҳо, ташкилоти нигоҳдорандаи таърихи қарз, мақомоти давлатӣ ва шахсони мансабдор мебошанд. Дастраси ба иттилооти сирри бонкӣ ба онҳо танҳо дар асоси талаботи қонунгузорӣ амалӣ карда мешавад.

Зербоби сеюми боби дуюм «Ҷавобгарӣ барои вайрон кардани сирри бонкӣ: ҷанбаҳои маданӣ, интизомӣ, маъмурӣ ва ҷиноятӣ» буда, дар он муносибатҳои ҷавобгарии ҳуқуқӣ баррасӣ гардидааст.

Қайд карда мешавад, ки сирри бонкӣ яке аз намудҳои сирри бо қонун ҳифзшаванда мебошад. Маҳз табиати ҳуқуқии ҳифзи ҳуқуқӣ (алоқии ногусастани он бо ҳуқуқҳои субъективӣ) хусусият ва мазмуни онро муайян мекунад.

Кафолатҳои қонунии ҳифзи сирри бонкӣ бо андешидани чораҳои ҳуқуқии давлатӣ ва хусусӣ амалӣ карда мешавад. Онҳо тавассути дар қонунгузорӣ муқаррар намудани уҳдадорӣ ташкилотҳои қарзӣ ва шахсони дигар оид ба таъмини махфияти маълумоти дорои сирри бонкӣ, инчунин ҷавобгарӣ барои ифшои ғайриқонунӣ он амалӣ карда мешаванд.

Ҷавобгарии маданӣ танҳо дар сурати риояи шартҳои муайян ба миён меояд, ки ҳамаи онҳоро дар якҷоягӣ таркиби ҳуқуқвайронкунии маданӣ ном мебаранд. Танҳо дар м. 462 ҚМ ҚТ ҳолатҳои зикр шудаанд, ки боиси ҷалб гардидани шахс ба ҷавобгарии маданӣ мегардад: 1) яқум бояд исбот карда шавад, ки шахс уҳдадориҳои худро дар назди кредитор иҷро накардааст; 2) шахс уҳдадорӣ худро иҷро намудааст, аммо бо тарз ва усул номатлуб мебошад, яъне ба таври дахлдор иҷро накардааст; 3) дар ҳама ҳолат бояд исбот карда шаванд, ки гуноҳ (дар шакли қасдона ва ё аз беэҳтиётӣ) дар ҷи зоҳир мешавад; 4) дар ҳолатҳои истисноӣ пешбинӣ шудани ҷавобгарӣ дар қонунгузорӣ.

Ҷавобгарии интизомӣ – ҳуқуқӣ барои вайрон кардани сирри бонкӣ. Ташкилотҳои қарзӣ ва кормандони онҳо дар муносиатаҳои ҳуқуқӣ меҳнати қарор доранд, ки чунин муносибатҳоро Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти танзими ҳуқуқӣ қарор додааст. Дар Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон механизмҳои ҳуқуқии амалӣ кардани уҳдадорӣ дар м. 18 Кодекси мазкур пешбинишуда муқаррар карда шудааст. Чунончӣ, мутобиқи талаботи қ. 1 м. 42 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон шартномаи меҳнати «бо ташаббуси корфармо метавонад бо асосҳои зерин бекор карда шавад: аз тарафи корманди фoš намудани маълумотҳои дорои сирри давлатӣ ё дигар сирри бо қонун ҳифзшаванда, ки ба ӯ ҳангоми иҷрои уҳдадориҳои меҳнати маълум шудаанд».

Ҷавобгарии маъмури – ҳуқуқӣ барои вайрон кардани сирри бонкӣ. Ғайриқонунӣ фoš кардани маълумоте, ки сирри бонкиро ташкил медиҳад, инчунин боиси ҷавобгарии маъмури мегардад. Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмури Ҷумҳурии Тоҷикистон меъёри мустақимро оид ба риоя накардани муқаррароти м. 48 ҚЧТ «Дар бораи фаъолияти бонкӣ» пешбинӣ накарда бошад, ҳам вале тавассути баъзе меъёрҳои қисми махсус ба ҳимояи институти сирри бонкӣ равона карда шудааст.

Тазаккур бояд дод, ки кафили муҳими ҳифзи сирри бонкӣ Кодекси ҷиноятӣ мебошад, ки ҷавобгарии ҷиноятиро барои ғайриқонунӣ гирифтани ва ифшои маълумоти дорои сирри бонкӣ пешбинӣ мекунад. Моддаи 277 ҚЧ ҚТ барои ҷамъоварии маълумоти дорои сирри тижоратӣ ё бонкӣ ҷавобгарии ҷиноятиро пешбинӣ намудааст, ки тарафи субъективӣ он аз кирдорҳои зерин иборат аст: «1. тасарруфи аснод; 2. ришвадихӣ; 3. таҳдид нисбати шахсоне, ки сирри тижоратӣ ё бонкиро медонанд ё бо наздикони онҳо; 4. дошта гирифтани мавҷи воситаҳои алоқа; 5. ғайриқонунӣ тамос гирифтани ба низом ё шабакаи компютерӣ; 6. истифодаи воситаҳои махсуси техникӣ; 7. бо роҳи дигари ғайриқонунӣ». Ҷавобгарии ҷиноятӣ бо моддаи мазкур танҳо дар сурати мавҷуд будани ду мақсад: 1. ифшо намудани он ва 2. истифодаи ғайриқонунӣ ин маълумотҳо, ба миён меояд.

Боби сеюми таҳқиқоти диссертатсионӣ «Таҳдидҳо ва дурнамои муосири танзими сирри бонкӣ дар низоми технологияҳои электронӣ» номгузорӣ шуда, аз ду зербоб иборат мебошад.

Зербоби якуми боби сеюм «Таъсири рақамисозӣ ба ҳифзи сирри бонкӣ: таҳдидҳои киберӣ, қори намудани технологияҳои электронӣ» буда дар он сухан дар бораи таъсири технологияҳои электронӣ, иқтисоди рақамӣ ба ҳифзи сирри бонкӣ меравад.

Муаллиф қайд менамояд, ки бонкҳо дар муносибатҳои иқтисодӣ яке аз нақшҳои асосиро иҷро намуда, маблағҳоро ҳам мекунад ва барои рушди соҳаи истеъмоли шароит фароҳам меоранд. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон маҳз муҳимияти масъалаи мазкурро ба инбат гирифта, давраи бо фармони худ аз 8-уми январи соли 2025 таҳти №911 соҳаи 2025-2030-ро дар Тоҷикистон «Соҳаи рушди иқтисоди рақамӣ ва инноватсия» эълон намуданд, ки пеш аз ҳама ин мутобиқгардонии иқтисодии кишвар ва равандҳои инноватсионии Тоҷикистон ба иқтисодии ҷаҳонӣ буда, бо воситаи қорӣ намудани технологияҳои наву замонавӣ дар иқтисодиёт такмил додани муносибатҳои марбута равона шудааст». Фаъолияти бонкӣ ҳамчун ҷузъи фаъл ва ҷудонашавандаи иқтисодии ҳар кишвар дар заминаи қорӣ намудани технологияҳои муосир ба таъмини амнияти иқтисодӣ ва ҳифзи сирри бонкӣ ниёз пайдо менамояд.

Аз ин рӯ, ҳифзи иттилооти муштарӣ ва амалиётҳои он яке аз воситаи устувори фаъолияти ташкилоти қарзӣ иборат мебошад, ки сарчашмаи даромади ташкилоти қарзӣ ба ҳисоб меравад ва амалҳои ҳифзи иттилоотро пешбинӣ намуда, кафолати таъмини амнияти технологӣ ва дар як маврид аз ин амалҳо коркард намудани муқовиматҳои техникӣ бо ҳамлаҳои киберӣ бо роҳи гирифтани иттилооти сирри бонкиро бояд анҷом диҳад.

Зербоби дуюми боби сеюм «Муқовимат ба қонунигардонии даромадҳо ва сирри бонкӣ: тавозуни манфиатҳо» буда, дар он масъалаҳои қонунигардонии даромадҳо ва сирри бонкӣ мавриди таҳқиқи қарор дода шудааст.

Қайд мегардад, ки яке аз самтҳои муҳими фаъолияти давлатӣ ва мақомотҳои ваколатдори давлатӣ, дар ҚТ ин муқовимат ба қонунигардонии дороиҳо мебошад. Тибқи ҚҚТ «Дар бораи муқовимат ба қонунигардонии (расмикунонии) даромадҳои бо роҳи ҷиноят бадастоварда, маблағгузори терроризм ва маблағгузори паҳнкунии силоҳи қатли ом»: - анҷом додани аҳдҳои молумулкӣ ё дигар амалиёт бо даромадҳое, ки бо роҳи ҷиноят ба даст оварда шудаанд; - махфӣ нигоҳ доштан ё пинҳон намудани хусусияти асли, манбаъ, маҳалли қойгиршавӣ, тарзи ихтиёрдорӣ, аз ҷо ба ҷо гузаронидан, ҳуқуқ ба молу мулк ё тааллуқдорӣ; - инчунин истифода бурдани ин гуна даромадҳо барои машғул шудан бо фаъолияти соҳибкорӣ ё дигар фаъолияти иқтисодӣ ё истифодаи онҳо бо роҳи дигар.

Илова бар ин, бо фармони Президенти ҚТ аз 20 октябри соли 2009, №724 ва бо қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон аз 15 феввали соли 2010, №33 дар Бонки миллии Тоҷикистон департаменти мониторинги молиявӣ таъсис

дода шуда, сохтори мазкур уҳдадор гардид, ки талаботҳои Гурӯҳи татбиқи чораҳои молиявии мубориза бар зидди расмикунонии пул (ФАТФ) – амалӣ намояд ва ин сохтор оид ба мутобиқ будани талаботи санадҳои меъёрии ҳуқуқии ҚТ ба тавсияҳои ФАТФ дар як сол ду маротиба дар назди гурӯҳи ФАТФ дар Аврупо ва Осие ташкилшуда маълумот медиҳад.

Яке аз воситаҳои муҳим дар муқовимат ба қонунигардонии даромадҳо ин мушаххасгардонии шахсияти муштарӣ дар фаъолияти ташкилотҳои қарзӣ ба ҳисоб меравад. Мазмуни истилоҳи «мушаххасгардонии шахсияти муштарӣ» дар қонунгузори ҚТ шарҳ дода нашудааст, ки боиси тафсирҳои гуногун ва санчиши расмӣ ҳуҷҷатҳо мегардад. Асосан ҳангоми баҳо додан ба «мушаххасгардонии шахсияти муштарӣ» принсипи бунёдии низоми муқовимат ба қонунигардонии даромадҳо: «муштарии худро шинос», амал намудан лозим аст. Дар низоми бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади дуруст ба роҳ мондани «мушаххасгардонии шахсияти муштарӣ» бо Қарори Раёсати Бонки миллии Тоҷикистон аз 2 августи соли 2023, таҳти №85 Дастурамали таҳти №257 дар бораи санчиши дахлдори муштарӣ қабул карда шудааст. Дар дастурамали мазкур мафҳуми мушаххаскунии муштарӣ истифода гардида, он чунин шарҳ дода шудааст: «маҷмуи чорабиниҳо оид ба муайян кардани маълумоти мушаххаскунанда вобаста ба муштарӣ (намояндаи муштарӣ) ба ҳисоб меравад».

Дар ҳулоса, натиҷаи омӯзиши паҳлуҳои назариявӣ ва амалии сирри бонкӣ, ҳулосаҳои илмӣ ба даст оварда шуда, пешниҳодҳо ва тавсияҳо манзур карда шудаанд.

Аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот. Аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот аз он иборат аст, ки ҳулосаҳои дар рафти таҳқиқот бадастомада маводи концептуалиеро, ки сирри бонкиро ҳамроҳӣ мекунанд, мукамал мегардонанд, чанбаҳои муҳимми коркарди механизмҳои ҳифзи ҳуқуқии сирри бонкӣ ва пешгирии ифшои гайриқонунии сирри бонкиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистонро равшан карда, онро аз нав дида мебароянд. Таҳқиқоти диссертатсионӣ, дар маҷмуъ ба ташаккули концепсияи дарки мазмуни илмӣ категорияи «сирри бонкӣ» мусоидат намуда, заминаи мавҷудбударо барои рушди қонунгузорӣ, таҷрибаи судӣ ва таҳқиқоти илмӣ минбаъда пурра менамояд.

Аҳаммияти амалии таҳқиқот дар он аст, ки ҳулосаҳои дар рафти таҳқиқот бадастомада ва пешниҳодҳои амалие, ки дар асоси онҳо оид ба татбиқи фаъолияти Бонки миллии Тоҷикистон, бонкҳо ва дигар ташкилотҳои қарзӣ, ҳокимияти судӣ ва мақомотҳои ҳифзи ҳуқуқ таҳия шудаанд, ба тасдиқи равиши аз ҷиҳати илмӣ асоснок ҳангоми таҳияи механизмҳои ҳифзи сирри бонкӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат хоҳанд кард.

Маводҳои диссертатсияро ҳангоми таълими фанни ҳуқуқи бонкӣ, ҳуқуқи маданӣ, курсҳои махсус ва семинарҳо истифода бурдан мумкин аст.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот. Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот бо таҳқиқи объективӣ, ҳамаҷонибаи назариявӣ ва амалии сирри бонкӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ мешавад. Эътимоднокӣ, инчунин, дар натиҷаи таҳлили муфассали категорияҳои илмӣ ва ҳулосаҳои илмӣ аз рӯи онҳо қабулшуда зоҳир мегардад. Дурустии ҳулосаҳои бадастомадаро пешниҳоду тавсияҳои назариявӣ ва амалии дисертант, ки дар

раванди таҳлили муқоисавии категорияҳои илмӣ, таҷрибаи судӣ, таҷрибаи мақомотҳои ҳифзи ҳуқуқ, омӯзиши равандҳои муосир, дурнамо, роҳи усулҳои навсозии масъалаҳои баррасишуда ташаккул ёфтаанд, тасдиқ мекунанд.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодгардида ва тавсияҳои наҳариявӣ амалии дар таҳқиқот пешниҳодгардида асоснок буда, дар натиҷаи омӯзиши адабиёти сершумори ҳуқуқӣ, таҳлили таҷрибаи судӣ ва қонунгузори Тоҷикистону давлатҳои дигар, баҳо додани фикру ақидаҳои олимону мутахассисони соҳа ба даст оварда шулааст.

Саҳми шахсии докталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот. Саҳми шахсии докталаб барои гирифтани унвони илмӣ дар таҳқиқот бо якчанд омилҳои муайян карда мешавад: аввалан, натиҷаҳои илмии таҳқиқоти диссертатсионӣ, аз ҷумла ҳулосаҳои назариявӣ, муқаррароти асосии ҳимояшаванда ва тавсияҳои амалӣ аз ҷониби муаллиф мустақилона ба даст оварда шудаанд; дуюм, саҳми шахсии муаллиф дар навгони илмие, ки ҷиҳати ҳалли масъалаҳои мубрами марбут ба мафҳумҳои мазмуни сирри бонкӣ ва хусусиятҳои фарқкунандаи он аз дигар сирри бо қонун ҳимояшаванда пешниҳод шудаанд, ифода меёбад.

Ҷанбаҳои гуногуни таҳқиқоти диссертатсионӣ дар шакли мақола ва маъруза дар конференсияҳо ва семинарҳои илмӣ амалии байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ пешниҳод карда шуданд:

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзӯ ва мазмуни таҳқиқот ба шиносномаи ихтисоси 5.5.3. – Ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ, ки аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ карда шудааст, мутобиқ мебошад.

Мавзӯи диссертатсия ба бандҳои 31, 33, 34 ва 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки ба қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 ва Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдароии диссертатсия ва автореферата диссертатсия, ки бо қарори Раёсати Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 декабри соли 2024, № 493 тасдиқ шудааст аз рӯи ихтисоси 5.5.3. – Ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ мутобиқ мебошад.

Вобаста ба мавзӯи диссертатсия унвонҷӯй 1 монография ва 9 мақолаи илмӣ ба таърифи расонидааст, ки 7 адади онҳо дар маҷаллаҳои тақризишаванда ва тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр шудаанд ва пурра мазмуни корро инъикос менамоянд.

Саҳми муаллифи диссертатсия дар он ифода меёбад, ки диссертатсия аз ҷониби муаллиф мустақилона навишта шуда, дорои мазмун ва мантиқи ягонаи дохилӣ мебошад. Сатҳи навгони илмии диссертатсия, нуктаҳои илмӣ ва пешниҳоду тавсияҳои амалие, ки ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳо дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ, тарзи навишт, масъалагузорӣ ва услуби таҳқиқоти илмӣ саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳад.

Ҳулоса, диссертатсия Асоева Гулнора Авғоновна дар мавзӯи «Танзими ҳуқуқи ҳифзи сирри бонкӣ дар низоми ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҷанбаҳои ҳуқуқи хусусӣ» ба талаботҳои оид ба таҳқиқотҳои диссертатсионӣ дар мавриди дарёфти дараҷаи илмии номзади илм мувофиқ буда, муаллифи он

сазовори ноил гардидан ба дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 5.5.3. – Ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ, мебошад.

Роҳбари илмӣ:

Мудири шуъбаи масоили назариявӣ
давлат ва ҳуқуқи муосири Институти
давлат ва ҳуқуқи Академияи
миллии илмҳои Тоҷикистон,
доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент

Бобочонзода И.Х.

Суроғай роҳбари илмӣ:

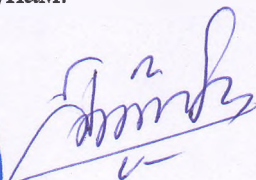
734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, ноҳияи Сино, кӯч.
А.Ғуломов 13, ҳуҷ. 3.
Тел.: +992 93-510-77-11.
E-mail: bobojonov_i@mail.ru

Имзои Бобочонзода И.Х.-ро тасдиқ мекунам:

Нозири калони кадрҳои Институти
давлат ва ҳуқуқи Академияи
миллии илмҳои Тоҷикистон,

« 30 » 03

2026

Далатмуродзода Б.Д.

Суроғай муассиса:

734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, хиёбони Рудақӣ, 33.
Тел.: +992 (37) 221-03-28.
E-mail: www.ifppanrt.tj